

UVODNO RAZMATRANJE

1.OSNOV ISTRAŽIVANJA

Slijedeći dinamiku XXI vijeka nosioci strane tehničke i finansijske pomoći - strani mentori, zemlje u tranziciji iz regiona već duže vrijeme ne kvalifikuju kao zemlje u u tranziciji. Konačno, neke od ovih zemalja su pristupile EU, dok su sve ostale u redu i čekaju da ispune uslove da bi pristupile Evropskoj uniji. U terminologiji stranih mentora, ove zemlje sve češće kvalifikuje se kao grupa reformskih zemalja ili zemalja u usponu. Istina, kod američkih autora, većina ovih zemalja kvalifikuje se kao bivše komunističke zemlje.

Zadržavanje atributa zemlje u tranziciji više je u funkciji njihovog razlikovanja, od ostalih nedovoljno razvijenih zemalja ili zemalja u razvoju u okviru različitih statističkih prikaza -npr. u prikazima Svjetske banke.

Ove promjene u kvalifikovanju zemalja u tranziciji izražavaju očekivanje svijeta u odnosu na ono što se trebalo postići u procesu obnavljanja i tranzicije i onoga sa čime ove zemlje, danas treba da raspolažu kako bi obezbjeđivale svoj dalji rast i razvoj. Po stavovima stranih mentora zemlje u tranziciji su sprovele osnovne tranzicione promene /uvođenje više partijskog sistema, privatizacija državne imovine i liberalizacija tržišta/ i s tim u vezi prošle su kriznu, silazeću fazu u ekonomiji i danas, one treba da idu putem reformskih promjena uz ostvarivanje dinamičnog i stabilnog ekonomskog rasta.

Iz šturih dostupnih podataka o ekonomijama zemalja u tranziciji evidentno je da se promjene i razvoj ne odvijaju po očekivanjima. Posebno nezadovoljavajući su podaci koji se odnose na BiH. Prema podacima EUROSTAT-a - ured za statistiku EU, BiH sa DBP per capita od 2.880 KM u 2007. god. zauzima jedno od posljednjih mjesta u regionu. Najnoviji podaci za 2008. godinu pokazuju da se BiH sve više udaljava od ostalih zemalja u tranziciji u regionu. Po procjenama Svjetske banke, usporavanje u BiH posljedica je:

- neostvarivanja planova proizvodnje
- inflacije
- slabijeg dotoka finansijskih sredstava iz inostranstva
- niske produktivnosti na nivou društva - velika javna potrošnja - po ocjenama, jedna od najvećih u Evropi.

Za niski razvojni nivo BiH, stope rasta DBP, trebale bi da su daleko veće, da bi se obezbijedilo kvalitetno i na duže staze uzlazno kretanje ekonomije.

	2004.god.	2005.god.	2006.god.	2007.god.	2008.god. /procjena/
BiH	15,8	16,9	19,1	21,6	22,0
-Federacija	10,3	10,8	12,1	13,7	13,9
-RS	5,0	5,6	6,5	7,3	7,5
-Distrikt Brčko	0,5	0,5	0,5	0,5	0,6

Društveni bruto proizvod u BiH-u - u 000 milionima KM
-EUROSTAT

Privredni razvoj BiH u prethodnim godinama obezbjeđivale su:

- donacije
- doznake /više od 30% deviznog priliva/
- dinamičan razvoj trgovine - tijesno vezan za dinamičnim uvozom roba široke potrošnje
- veliko kreditno zaduživanje preduzetnika i stanovništva umjesto priliva stranog kapitala i preduzetništva

Ovakva struktura razvoja dovela je do pojave velikog odliva deviza u inostranstvo /procjenjuje se za posljednjih 6 godina u inostranstvo je odliveno preko 50 milijardi KM/ i velikog spoljnotrgovinskog deficita. U prvih sedam mjeseci 2008. god. spoljnotrgovinski deficit BiH iznosi preko 7 milijardi KM, a procjenjuje se da će do kraja godine dostići cifru od 10 milijardi KM.

BiH, kao uostalom i ostale zemlje u tranziciji koje su u razvojnoj docnji za ostalima iz iste grupe, suočava se sa problemom okretanja ka privrednom razvoju, ka povećavanju produktivnosti i ekonomičnosti poslovanja, ka jačanju konkurentnosti.

Konkurentnost ovih zemalja jedan je od ključnih faktora ekonomskog rasta zemalja i preduzeća. U osnovi ovog stava nalaze se sledeće činjenice:

- konkurentnost opredjeljuje uspešnost preduzeća i zemlje na svjetskom tržištu
- konkurentnost opredjeljuje visinu, rast, stabilnost i profitonosnost izvoza
- konkurentnost opredjeljuje, opstajanje i jačanje domaćih preduzeća na domaćem tržištu
- konkurentnost opredjeljuje veličinu i profitonosnost proizvodnje i poslovanja i njihov rast

Prema podacima Svjetskog ekonomskog foruma, po konkurentnosti BiH zauzima jedno od posljednjih mjesta u svijetu. Što se tiče konkurentnosti, bitno bolja nije situacija ni u drugim zemaljama u tranziciji iz okruženja.

Zbog problema statističke evidencije i obuhvata, BiH je tek posljednjih godina uključen u ova velika kontinuirana praćenja konkurentnosti u svijetu. Zaključci ovih analiza, jedan su od značajnih izvora podataka, kojim se rukovode strani investitori kod donošenja odluka o ulasku u neku zemlju. Zaključci ovih analiza isto tako, značajna su analitička osnova kod donošenja najrazličitijih odluka od strane međunarodnih institucija.

Zaključci ove, ali i brojnih drugih analiza, koje sprovode međunarodne institucije, u zemljama u tranziciji trebale bi da budu osnov pokretanja pitanja zbog čega imamo mjesto, koje imamo i šta treba činiti da bi se ne samo rejting, već i prije svega, kvalitet života i rada u zemlji poboljšao.

U BiH i drugim zemalja u tranziciji iz regiona, u svakodnevnom govoru privrednika, političara i naučnika prisutan je termin konkurentnost isto kao i termin razvoj. Vrlo dugo, ovi termini korišćeni su kao poštapalice, jer nije bilo ozbiljnijih napora prvo, da se definišu i drugo, da se nešto kvalitetno i dugoročnije uradi na njihovom oživotvorenju. U posljednim mjesecima, prije svega na inicijativu spoljnih mentora - tehnička pomoć, u zemljama u tranziciji iz regiona kreće priča i određene aktivnosti na povećavanju konkurentnosti zemalja.

Sve naprijed rečeno, motivisalo me je da svoju istraživačku pažnju usmjerim na problem konkurentnosti preduzeća i nacionalnih ekonomija i pitanja aktivnosti i mjera na njihovom povećavanju. Sprovedena istraživanja čije sam rezultate

prezentovao u magistarskom radu uvjeravaju me u uvjerenju da je ključ privrednog razvoja i ekonomskog rasta zemalja u razvoju u jačanju njihovih konkurentnosti.

2.OBLAST I PREDMET ISTRAŽIVANJA

Kao što to kaže i sam naslov magistarskog rada, moja istraživačka pažnja fokusirana je na slijedeće oblasti i predmete:

- Zemlje u tranziciji, prije svega one iz regiona, koje za razliku od Slovenije, Mađarske, Rumunije i Bugarske nisu uspjele da ispune zahtjeve za pristupanje EU. U pitanju su zemlje koje pod mentorskom EU, MMF i SB prolaze put reformskih promjena i dostizanja funkcionalnog i razvojnog nivoa, koji će im omogućiti da funkcionšu kao i sav ostali svijet i da uđu u porodicu članica EU
- Predmet mog istraživanja je konkurentnost i to iz dva razloga. Prvo, i ako se ovaj termin vrlo često koristi, činjenica je da su izuzetno skromna znanja o konkurenciji i konkurentnosti. Drugo, kvalitet mjera i aktivnosti na jačanju konkurentnosti, pored znanja i vještina iz oblasti upravljanja zahtijeva i dobro poznavanje konkurencije i konkurentnosti kao predmeta upravljanja.
- Predmet mog istraživanja su mjere i aktivnosti na različitim upravljačkim nivoima, prije svega na nivou društva usmjerene na povećavanje konkurentnosti preduzeća i zemalja u tranziciji. U pitanju su mjere i aktivnosti na jačanju konkurentnosti koje se ovih godina i danas preduzimaju u posmatranoj grupi zemalja. Ove mjere i aktivnosti mogu se posmatrati u dvijema fazama: fazi projektovanja i fazama sprovođenja. U slučaju zemalja u tranziciji iz regiona, tu dolazi i BiH, još uvijek nije moguće govoriti o ozbiljnijem projektovanju aktivnosti, već samo u afirmaciji teme i aktivnosti i stvaranju uslova da se pristupi njihovom projektovanju.

3.CILJEVI I ZADACI U ISTRAŽIVANJU

U izradi magistraskog rada postavio sam slijedeće ciljeve i zadatke:

- Kvalitetno definisati - razumjeti konkurentnost preduzeća i nacionalne ekonomije, prije svega nacionalne ekonomije u tranziciji
- Kvalitetno definisati razučenu strukturu faktora i uslova u obezbeđivanju konkurentnosti preduzeća i nacionalnih ekonomija koje su u tranziciji
- Analizirati familijarnost preduzeća i ekonomija u tranziciji sa pitanjima konkurentnosti proizvoda/usluga/, ali i uslova rada i samog rada
- Analizirati strukturu i kvalitet aktivnosti na afirmisanju i upravljanju jačanjem konkurentnosti preduzeća i ekonomija u tranziciji

4.OSNOVNE HIPOTEZE U ISTRAŽIVANJU

U istraživanju u funkciji izrade magistarskog rada polazim od slijedećih hipoteza:

- Zemlje u tranziciji prvi i veliki korak na planu jačanja svoje konkurentnosti treba da obezbijede kroz efektivno i efikasno sprovođenje reformskih promijena. Reformske promjene - novi propisi, standardi i procedure rada i ponašanja i njihovo uspješno funkcionisanje treba da obezbijede veliki doprinos jačanju konkurentnosti ovih zemalja.
- Osnovni model jačanja konkurentnosti u zemljama u tranziciji je model koji je prije 8 godina lansirala EU, fokusirajući osnovnu pažnju na grupu malih i srednjih preduzeća i na istraživački i razvojni rad i inovacije. U zemljama u tranziciji, sektor malih i srednjih preduzeća raspolaže sa značajnim rezervama za povećavanje konkurentnosti. U ovim zemljama, daleko veće rezerve u jačanju njihove konkurentnosti nalaze se u javnom sektoru i grupama velikih privatizovanih ili još uvijek ne privatizovanih preduzeća i u društvenoj infrastrukturi nego u sektoru malih i srednjih preduzeća.

5.METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Jedan od osnovnih problema sa kojim sam se suočio pristupajući izučavanju teme upravljanja aktivnostima na jačanju konkurentnosti preduzeća i zemalja u tranziciji je:

- ne postojanje stručne literature u kojoj se ovo tekuće pitanje analizira ili za koje se daju validna rješenja. Ne postoje teorijsko stručni prilozi o tranzicionim i reformskim promjenama i pojedinim grupama aktivnosti u okviru ovih promijena. Tranzicije i reforme u zemljama u tranziciji su problemi koji nemaju teorijsku obradu, već više ili manje uspješnu praksu.
- više nego skromna je statističko-dokumentaciona osnova dostupna širem auditorijumu, a tiče se aktivnosti i rezultata aktivnosti, koje su u bližoj vezi sa reformskim promjenama i jačanjem konkurentnosti u pojedinim zemljama u tranziciji, ne samo u regionu, već i šire. Jedan od velikih problema za analitičare tranzicione prakse je nedostatak sređenih podataka, ali i odsustvo spremnosti različitih subjekata iz ovih sredina da odgovaraju na upite.

U ovakvim uslovima moj osnovni istraživački napor odnosio se na pronalaženje podataka, teorijskih i stručnih priloga koji se odnose na aktuelne reformske promene i aktivnosti na jačanju konkurentnosti zemalja u tranziciji. I ako se u okruženju javljaju različiti centri za tranziciju Zapadnog Balkana ili Jugoistočne Evrope činjenica je da ne postoji jedinstvena baza podataka i dokumenata. I ako se većina ovih centara i njihova aktivnost finansiraju iz donacija, rezultati rada se najčešće javno neobjavljaju i dolaženje u posed istih zahtjeva ispunjavanje posebnih uslova.

Ono što je dostupno, odnosi se na zakone, razne strategije i programe. Njihovim poređenjem u krugu zemalja u tranziciji u regionu uočio sam da su identični po sadržaju, što će reći da su svi, uz veće ili manje razumevanje problema pisani, po sugestiji ili diktatu nosilaca strane tehničke pomoći. Ovakva situacija ima za posledicu da se vrlo brzo po promovisanju nove aktivnosti, strategije ili instituta gubi gotovo svaki trag šta se dalje na njihovoj implementaciji.

Za obezbeđivanje konkurentnosti preduzeća i ekonomija, izuzetno značajno je pitanje paketa mjera za njihovo sprovođenje, sprovođenje i analize sprovođenja.

Strane institucije i fondacije, finansiraju analize reformskih promijena i aktivnosti u zemljama u regionu. No, većina ovih studija, rađena u okviru nevladinih organizacija nedostupna je i o njihovoj izradi, sadržaju i zaključcima saznaje se iz šturih novniskih izvještaja.

Isto tako, državni menadžment zemalja u tranziciji ili ne sprovodi analize ili, ukoliko ih i sprovodi, rezultate ne stavlja na širi uvid i šire ih ne komentariše.

Zbog svega naprijed rečenog, svoj osnovni istraživački napor usmjerio sam na izučavanje reformskih aktivnosti i aktivnosti koje su u osnovi jačanja konkurentnosti zemalja u tranziciji u regionu u poslednjih nekoliko godina, na bazi onoga što mi je bilo dostupno kroz:

- standardnu literaturu o konkurentnosti zemalja i konkurentnosti preduzeća
- dokumenta;
- studije;
- komentare;
- i novinske informacije.

U odnosu na svoju početnu namjeru, da kompariram aktivnosti i rezultate aktivnosti reformi i aktivnosti na jačanju konkurentnosti zemalja u tranziciji u regionu, tokom istraživanja, morao sam da ostupim jer je različita dostupnost informacija o ovim pitanjima u različitim zemljama.

Koliko su mi svi prethodno izneseni problemi u istraživanju dopustili, tokom istraživanja pokušao sam da odgovorim na zahtjeve istraživačkog rada i uz veće ili manje rezerve izvedem zaključke koji bi se odnosili na reformske aktivnosti, kojima se daje doprinos jačanju konkurentnosti i druge aktivnosti kojima se daje doprinos jačanju konkurentnosti preduzeća i ekonomija, na nivou zemalja u tranziciji u regionu.

Moj skroman sud je da je pitanje jačanja konkurentnosti zemalja u tranziciji i njihovih preduzeća, pitanje koje će tek u narednom periodu dobiti u aktuelnosti, što će proširiti krug priloga i samim tim, mogućnost ukrštanja mišljenja, a sve u funkciji izvođenja kvalitetnih zaključaka o tome šta i kako treba da nosi jačanje konkurentnosti malih i manje razvijenih zemalja u aktuelnoj ekonomiji znanja.